

Bảo tồn và phát huy di sản văn hóa Hội An

Lê Thị Hồng Vân¹

¹ Trường Cao đẳng Lý Tự Trọng Thành phố Hồ Chí Minh.
Email: hongvanlttc@gmail.com

Nhận ngày 2 tháng 1 năm 2020. Chấp nhận đăng ngày 21 tháng 2 năm 2020.

Tóm tắt: Trong những năm qua, công tác bảo tồn và phát huy các di sản văn hoá đã được Hội An rất quan tâm. Nhiều di sản văn hoá vật thể và phi vật thể được bảo vệ và phát huy giá trị, nhiều di tích đã trở thành điểm tham quan thường xuyên của du khách. Điều đó đã góp phần quảng bá hình ảnh của Hội An ở trong nước và quốc tế, đồng thời khẳng định được vị trí, vai trò của di sản văn hóa Hội An trong đời sống xã hội. Tuy vậy, trong bối cảnh toàn cầu hóa và hội nhập quốc tế hiện nay, công tác bảo tồn và phát huy di sản văn hóa Hội An đang đối mặt với những thách thức to lớn.

Từ khóa: Bảo tồn và phát huy, di sản văn hóa, Hội An.

Phân loại ngành: Xã hội học

Abstract: In recent years, the town of Hoi An has paid great attention to the preservation of its cultural heritage and bringing that into play. A lot of tangible and intangible cultural heritage has been protected, with their value brought into play, and many relics have been frequently visited by tourists. That has contributed to promoting the image of Hoi An in the country and internationally, and affirmed the position and role of its cultural heritage in the society. However, in the context of globalisation and international integration today, the preservation of the town's cultural heritage is facing major challenges.

Keywords: Preservation and bringing into play, cultural heritage, Hoi An.

Subject classification: Sociology

1. Đặt vấn đề

Thành phố Hội An nằm ở khu vực miền Trung, Việt Nam, thuộc tỉnh Quảng Nam, có diện tích 63,55 km², dân số hơn 95.000

người phân bố trên 9 phường, 4 xã, trong đó có 1 xã đảo [3, tr.5]. Hội An nằm bên bờ Bắc hạ lưu sông Thu Bồn, cách quốc lộ 1A khoảng 9 km về phía Đông, cách thành phố Đà Nẵng khoảng 25 km về phía Đông Nam,

cách thành phố Tam Kỳ khoảng 50 km về phía Đông Bắc. Hội An từng là một thương cảng quốc tế sầm uất, là trung tâm buôn bán nối liền ba miền Bắc, Trung, Nam. Chính điều này đã tạo nên cho Hội An, một vùng đất hội tụ và giao thoa văn hóa đa dạng, với sự pha trộn, giao thoa của nhiều nét đẹp khác nhau. Những công trình kiến trúc, tôn giáo, tín ngưỡng và di sản văn hóa của Hội An là vật chứng sống động nhất cho quá trình hình thành, phát triển và cả sự suy tàn của đô thị xưa. Các hội quán, đền miếu là công trình tiêu biểu cho dấu tích của người Hoa. Với chiều sâu văn hóa đa tầng, đa sắc Hội An được coi là bảo tàng sống về kiến trúc và lối sống đô thị của Việt Nam và đã được Tổ chức Giáo dục, Khoa học và Văn hóa Liên Hợp Quốc (UNESCO) công nhận là “Di sản Văn hóa Thế giới” (ngày 04/12/1999), nơi minh chứng cho sự giao thoa giữa các nền văn hóa trong nhiều thế kỷ (thế kỷ XVI - XIX) và 10 năm sau, Cù Lao Chàm chính thức công nhận là Khu dự trữ sinh quyển thế giới (26/5/2009). Đây là niềm tự hào, lòng tự trọng của dân tộc ta về lịch sử hình thành, phát triển của đất nước.

Trong quá trình đổi mới, chính quyền Hội An luôn chú trọng công tác bảo tồn và phát huy di sản văn hóa bằng nhiều biện pháp, cả về ban hành các văn bản quản lý, cũng như xây dựng cơ chế hỗ trợ (các chủ di tích) tu bổ các di tích xuống cấp với mức hỗ trợ từ 40-75% tổng kinh phí đầu tư; tuyên truyền vận động cộng đồng dân cư chung tay bảo tồn di sản; tạo điều kiện và xây dựng cơ chế để ngày càng có nhiều người hơn được hưởng lợi từ di sản; nghiên cứu, xác định giá trị và phục hồi một số hình thức văn hóa phi vật thể của địa phương...; các nhiệm vụ xây dựng “Hội An - thành phố văn hóa”, phong trào

“Toàn dân đoàn kết xây dựng đời sống văn hóa” ngày càng đi vào chiều sâu, mang lại hiệu quả thiết thực, khơi dậy tính tích cực xã hội của mỗi cá nhân, gia đình, tập thể và cộng đồng; công tác chăm lo, giữ gìn, bảo tồn, phát huy giá trị của Khu phố cổ Hội An và Khu dự trữ Sinh quyển thế giới Cù Lao Chàm được quan tâm thực hiện chu đáo; các loại hình biểu diễn nghệ thuật cổ truyền, diễn xướng dân gian được duy trì thường xuyên... đã góp phần thúc đẩy tốc độ phát triển kinh tế du lịch ở Hội An tăng nhanh ngoạn mục, đời sống kinh tế, văn hóa, xã hội của nhân dân Hội An được thay đổi, nâng cao rõ rệt. Lượng du khách đến Hội An ngày một tăng nhanh. Nếu năm 2008 chỉ có khoảng 1,1 triệu lượt khách đến tham quan (trong đó: quốc tế là 570 nghìn lượt khách, trong nước là 535 nghìn lượt khách) và 81 khách sạn và nhà trọ [3, tr.88] thì đến năm 2018 con số này đã lên đến hơn 5,01 triệu lượt khách (trong đó: quốc tế là 3,8 triệu lượt khách, trong nước là 1,2 triệu lượt khách) và 638 khách sạn, nhà nghỉ, Homestay, biệt thự có thể sẵn sàng đón một ngày hơn 21.000 khách lưu trú [3, tr.161-162], góp phần nâng tỷ trọng cơ cấu kinh tế của nhóm ngành dịch vụ - du lịch - thương mại năm 2018 chiếm hơn 71,28% GDP. Đời sống kinh tế của người Hội An được phát triển và đi theo là mức hưởng thụ đời sống văn hóa, tinh thần, phúc lợi xã hội của cả cộng đồng được thay đổi, nâng cao vượt bậc (thu nhập bình quân đầu người hiện nay đạt gần 46 triệu đồng/năm). Bộ mặt đô thị, nông thôn ngày càng khang trang, xanh, sạch, đẹp theo định hướng xây dựng thành phố sinh thái - văn hóa - du lịch [8]. Không những thế, các hoạt động quảng bá, tuyên truyền về các di sản văn hóa thời gian qua đã góp phần làm cho hình ảnh thành phố

Hội An thường xuyên xuất hiện trên các kênh truyền hình, thông tấn, phim ảnh và các loại ấn phẩm văn hóa, báo chí trong và ngoài nước. Thương hiệu Hội An ngày càng lan rộng hơn khi hàng năm (từ năm 2008 đến nay) đều lọt vào tốp dẫn đầu các cuộc bình chọn giải thưởng của các tổ chức khoa học, du lịch, văn hóa uy tín trên thế giới hiện nay. Trong những danh hiệu, giải thưởng của bạn bè khắp năm châu dành cho Hội An trong những năm qua, đáng chú ý là: “Trang tin CNN của Mỹ đã ca ngợi Hội An là một trong những đô thị cổ đẹp nhất Đông Nam Á; Tạp chí du lịch danh tiếng hàng đầu Travel and Leisure của Mỹ đã công bố danh sách 15 thành phố tuyệt vời nhất thế giới, trong đó Hội An đứng đầu bảng với 90,39 điểm và cho hay rằng đọc giả của họ gọi Hội An là “viên ngọc nhỏ của vùng đất” (trong bình chọn năm 2018, Hội An đứng thứ 8). Ngày 16/7/2019, Hội An trở thành tâm điểm chú ý hình ảnh tuyệt đẹp về Chùa Cầu, biểu tượng hơn 4 thế kỷ của phố Hội được Google vinh danh trên trang chủ bằng nét vẽ do họa sĩ Shanti Rittger thể hiện trên trang Google Doodle” [7, tr.67-68]. Bài viết này phân tích thực trạng và giải pháp tăng cường công tác bảo tồn và phát huy di sản văn hóa Hội An.

2. Thực trạng công tác bảo tồn và phát huy di sản văn hóa Hội An

2.1. Thành tựu

Một là, sau khi Khu phố cổ Hội An được UNESCO công nhận là Di sản Văn hóa Thế giới, Thành ủy, nhân dân Hội An đã xác định chọn hướng phấn đấu, xây dựng Hội An trở thành thành phố sinh thái - văn hóa - du lịch. Năm 2006, chính quyền

thành phố Hội An triển khai “Dự án tôn tạo cơ sở hạ tầng trong Khu phố cổ Hội An” do Sở Văn hóa Thông tin Quảng Nam làm chủ đầu tư. Cùng thời gian này, Ủy ban nhân dân (UBND) thành phố Hội An ban hành Quy chế quản lý, bảo tồn di sản, đồng thời phối hợp với Trung tâm Quản lý Bảo tồn Di sản văn hóa Hội An đã tổ chức tọa đàm với chủ đề “Công tác quản lý, bảo tồn, phát huy Di sản văn hóa thế giới Hội An - chặng đường 10 năm nhìn lại” với sự tham gia của hơn 100 chuyên gia, nhà nghiên cứu, người dân - những chủ thể của di sản đồng thời đóng vai trò trực tiếp sử dụng, quản lý một số di sản trên địa bàn thành phố. Cuốn sách “Di sản văn hóa Hội An - nhìn lại một chặng đường” đã ghi lại kết quả 34 năm xây dựng và bảo tồn Di sản Văn hóa Thế giới Hội An.

Theo số liệu điều tra của Trung tâm Quản lý Bảo tồn Di sản Văn hóa Hội An (tính đến cuối năm 2019), trên địa bàn Hội An hiện có 1.432 di tích đã được xếp hạng và đưa vào danh mục khoanh vùng bảo vệ. Trong đó, có 29 di tích cấp quốc gia, 46 di tích cấp tỉnh và 240 di tích ngoài Khu phố cổ được đưa vào danh mục thành phố quản lý; đã xây dựng hồ sơ xếp hạng 44 di tích cấp tỉnh và tiến hành tu bổ hơn 224 di tích từ nguồn vốn ngân sách của Nhà nước hàng năm, góp phần quan trọng trong việc chống xuống cấp các di tích [8].

Công tác trùng tu, tôn tạo và phát huy di sản văn hóa vật thể và phi vật thể các dân tộc trên địa bàn được chính quyền thành phố chú trọng và đạt được kết quả tích cực. Đối với các nghề và làng nghề truyền thống, hiện Hội An có 31 cơ sở sản xuất lồng đèn, tập trung chủ yếu ở khu phố cổ; xã Cẩm Kim và khu vực phường Minh An có gần 300 hộ sản xuất chiếu cói. Nghề tranh dừa ở Cẩm Thanh cũng phát triển.

Bên cạnh việc bảo tồn và trùng tu các di sản văn hóa lịch sử, chính quyền thành phố Hội An cũng rất quan tâm đến việc phục dựng các lễ hội văn hóa dân gian truyền thống như lễ hội đua ghe, lễ rước Long Chu, lễ múa lân, tế cá Ông, lễ cầu ngư, lễ hội Chùa Ông, lễ Vía Bà Thiên Hậu, lễ vía Sinh Thai Tiên Nương... Theo thống kê của Đảng bộ thành phố Hội An thì các lễ hội truyền thống của cư dân thành thị, nông thôn, biển đảo, của người Hoa, của các tôn giáo hầu hết đã được chú trọng phục hồi. Các quy chế, quy định quản lý xây dựng, sửa chữa, tu bổ, tôn tạo di tích, biển hiệu, trật tự đô thị, kinh doanh dịch vụ... trong Khu phố cổ được điều chỉnh, đáp ứng tốt hơn yêu cầu bảo tồn và phát huy các di sản văn hóa thể giới.

Hai là, tuyên truyền, quảng bá di sản văn hóa Hội An. Dù là một đô thị nhỏ, nhưng thành phố Hội An có 01 Bảo tàng tổng hợp và 04 Bảo tàng chuyên đề (Bảo tàng Đô thị thương cảng Hội An - gọi tắt là Bảo tàng Hội An; Bảo tàng Văn hóa Sa Huỳnh; Bảo tàng Văn hóa dân gian; Bảo tàng Gốm sứ mậu dịch) và 01 Nhà lưu niệm đồng chí Cao Hồng Lãnh. Hiện nay, hệ thống bảo tàng ở Hội An lưu giữ với “Tổng số hiện vật trưng bày là 3.482 hiện vật với 8.740 hiện vật kho. Các hiện vật này đã được thiết lập, xây dựng hồ sơ đầy đủ từ lý lịch hiện vật, sổ đăng ký kiểm kê bước đầu, sổ phân loại. Ngoài việc lưu hồ sơ bằng văn bản, các hiện vật đã được số hóa, lưu trữ kết nối với phần mềm quản lý di sản” [6, tr.2]. Các bảo tàng ở Hội An hiện nay không chỉ là nơi trưng bày di sản với hình thái tĩnh mà đã đưa những hoạt động trực quan vào giới thiệu như các hoạt động trình diễn nghệ truyền thống tại Bảo tàng Văn hóa dân gian. Tính từ năm 1999 đến nay, các điểm bảo tàng/nhà lưu niệm trên cùng với di tích

chùa Cầu và Quan Công miếu do Trung tâm trực tiếp quản lý, đã đón 8.302.537 lượt khách tham quan, trong đó khách quốc tế là 5.664.080 lượt, khách nội địa là 2.638.457 lượt [8].

Cùng với đó, các lễ hội lớn nhỏ gần như được tổ chức quanh năm như lễ hội cầu Bông, các lễ giỗ tổ nghề, lễ hội cầu Ngư, lễ hội Văn hóa thể thao miền biển, lễ hội ẩm thực... Nhiều lễ hội đã trở thành sản phẩm du lịch độc đáo như lễ hội Hành trình Di sản, lễ hội Hội An - Cảm xúc mùa hè; lễ hội giao lưu văn hóa Việt - Nhật... Đặc biệt, việc tái hiện “Đêm Phố cổ”, “Phố không động cơ” được nhiều du khách trong và ngoài nước quan tâm, góp phần tích cực trong việc quảng bá di sản văn hóa Hội An đến các quốc gia trên thế giới

Ngoài ra, nhằm tuyên truyền, quảng bá, phát huy các di sản văn hóa, thành phố Hội An đã triển khai các sản phẩm, sự kiện, chương trình như: “Hội thi hợp xướng quốc tế Việt Nam tại Hội An; Liên hoan ẩm thực quốc tế; Festival tơ lụa và thổ cẩm Việt Nam - thế giới; múa rối nước” [1, tr.46]; xây dựng các công trình văn hóa - thể thao tiêu biểu trong 10 năm qua (2008-2018), như: hoàn thiện hệ thống kết cấu hạ tầng Khu phố cổ Hội An, xây dựng Bảo tàng Hội An, Nhà lưu niệm Cao Hồng Lãnh, Quảng trường sông Hoài, Khu vườn tượng Hội An, Công viên Kazic, Nhà biểu diễn nghệ thuật cổ truyền... cải tạo nhà hát ngoài trời, cải tạo công viên tượng đài đồng chí Nguyễn Duy Hiệu, khai thác và phát huy khu công viên Đồng Hiệp, cụm công viên ven biển Cẩm An - Cù Đại, công viên Ấn tượng Hội An, công viên Hội An, công viên Đài tưởng niệm Thành phố tại xã Cẩm Thanh” [1, tr.47]. Hiện nay, thành phố Hội An đã xây dựng và tổ chức được các lễ hội, sự kiện thường niên, gồm: hội Tết dân tộc,

hội đền lồng, Tết Nguyên Tiêu, Tết Trung thu, các giỗ tổ nghề, cùng với nhiều hoạt động hợp tác, giao lưu văn hóa, kết nghĩa, lưu diễn nghệ thuật giữa Hội An với nhiều địa phương trong nước và ở các nước như Trung Quốc, Italia, Thái Lan, Đức, Nhật Bản, Hàn Quốc... Thành phố cũng đã thường xuyên tham mưu và làm nhiệm vụ thường trực tổ chức các sự kiện văn hoá thể thao của tỉnh như Lễ hội “Quảng Nam - Hành trình di sản”, Liên hoan và Hội thi hợp xướng quốc tế, các sự kiện quốc gia và quốc tế như các cuộc thi Hoa hậu Việt Nam, Hoa hậu Hoàn Vũ, Hoa hậu Trái Đất, hội nghị APEC...

Ba là, hoàn thiện công tác quản lý nhà nước về bảo tồn và phát huy di sản văn hóa Hội An. Sau khi Khu phố cổ Hội An được UNESCO công nhận là Di sản Văn hóa Thế giới, với sự quan tâm đặc biệt của các cấp, ngành ở Trung ương, tỉnh, Đảng bộ Hội An đã không ngừng phát huy nội lực trong công tác bảo tồn và phát huy di sản văn hóa của địa phương được thể hiện thông qua nghị quyết các kỳ Đại hội Đảng bộ, nghị quyết Hội đồng nhân dân, các quy hoạch, đề án, dự án của UBND thành phố, cơ bản đó là: Bảo tồn Khu phố cổ Hội An - Di sản văn hóa thế giới phải gắn với bảo tồn cảnh quan thiên nhiên (sông nước, biển - bãi biển, đảo và các cồn bãi trên sông). Đồng thời, gắn với bảo tồn các làng quê sinh thái, nghề - làng nghề truyền thống. Bên cạnh đó, gắn bảo tồn và phát huy di sản văn hóa với mục tiêu phát triển kinh tế du lịch, dịch vụ, đem lại lợi ích cho cả cộng đồng để xây dựng, phát triển Hội An trở thành thành phố sinh thái - văn hóa - du lịch.

Nhằm tiếp tục thực hiện “Dự án tổng thể đầu tư bảo tồn tu bổ và khai thác di tích đô thị cổ Hội An”, ngày 12 tháng 01 năm 2012, Thủ tướng Chính phủ đã ban hành Quyết

định số 78/QĐ-TTg phê duyệt “Quy hoạch đầu tư tổng thể bảo tồn, tôn tạo và phát huy giá trị Di sản Văn hóa Thế giới đô thị cổ Hội An gắn với phát triển thành phố Hội An và du lịch giai đoạn 2012- 2025”, trong đó ghi rõ: (i) về quy hoạch sử dụng đất. Phạm vi nghiên cứu khoảng 1,6 km², trong đó, khu đô thị cổ có diện tích 0,3 km², gồm: vùng I là vùng bảo vệ đặc biệt, vùng được xác định yếu tố cấu thành di tích, cấu thành đô thị cổ phải được bảo vệ nguyên trạng; vùng IIA là vùng chỉ được xây dựng các công trình nhằm tôn tạo di tích và danh thắng; vùng IIB là vùng bảo vệ cảnh quan; vùng đệm là vành đai xanh; (ii) về quy hoạch đầu tư bảo tồn di sản văn hóa. Nguồn vốn thực hiện của quy hoạch này bao gồm ngân sách Trung ương, ngân sách địa phương, tài trợ của quốc tế và nguồn xã hội hóa.

Để thực hiện tốt công tác quản lý, bảo tồn và phát huy di sản văn hóa nói chung, các di sản văn hóa ở Hội An nói riêng, Trung tâm Quản lý Bảo tồn Di sản Văn hóa Hội An đã tham mưu UBND thành phố Hội An ban hành 02 quy chế quan trọng là Quy chế Quản lý, bảo tồn, sử dụng di tích trong khu phố cổ Hội An và Quy chế quản lý, bảo tồn làng gốm Thanh Hà; đồng thời tham mưu UBND thành phố ban hành cơ chế hỗ trợ bảo vệ di tích, cơ chế hỗ trợ tu bổ di tích, đề án vay vốn không lãi trong vòng 3 năm dành cho các chủ di tích thuộc sở hữu tư nhân thực sự khó khăn để tu bổ di tích. Bên cạnh đó, thành phố Hội An đã cho thành lập mạng lưới cộng tác viên bảo tồn di sản văn hóa trong Khu phố cổ Hội An và phê duyệt phương án bảo tồn và phát huy di sản văn hóa trên địa bàn xã Cẩm Thanh.

Đồng thời, thành phố Hội An đã đẩy mạnh công tác nghiên cứu, ban hành và thực thi hiệu quả kế hoạch quản lý, quy chế bảo vệ di sản thế giới theo quy định của UNESCO và Nghị quyết số 109/2017/NĐ-

CP ngày 21 tháng 09 năm 2017, quy định về bảo vệ và quản lý di sản văn hóa và thiên nhiên thế giới. Xây dựng, triển khai các dự án, chương trình đầu tư, nghiên cứu về bảo tồn, tranh thủ sự giúp đỡ trong và ngoài nước về nguồn lực, đặc biệt là vốn, giải pháp kỹ thuật, ứng dụng công nghệ số đối với việc quản lý, tu bổ, tôn tạo di sản và đã đạt được những thành tựu to lớn trong công tác bảo tồn và phát huy di sản văn hóa trên địa bàn.

Cùng với đó, nhằm đưa nghị quyết vào cuộc sống, ngành văn hóa thành phố Hội An đã phối hợp với các địa phương, các ngành đẩy mạnh công tác tuyên truyền, phổ biến, giáo dục pháp luật về quản lý, bảo tồn di tích. Công tác này được tập trung thực hiện thông qua nhiều hình thức xuất bản, đồng thời tổ chức tuyên truyền Luật Di sản văn hóa, các văn bản dưới luật, các quy chế, các ấn phẩm như cẩm nang hướng dẫn tu bổ di tích, sách danh mục di tích; thông tin nghiên cứu bảo tồn di sản; các sách, ấn phẩm về kết quả nghiên cứu... phổ biến đến từng hộ dân, chủ di tích. Do đó, việc quản lý, bảo tồn và phát huy các giá trị của di sản văn hóa Khu phố cổ nói riêng, toàn bộ hệ thống di sản văn hóa ở Hội An nói chung được cả hệ thống chính trị, các cấp chính quyền, các cơ quan chuyên môn và cả cộng đồng người dân Hội An cùng chung tay. Điều này đã được Thành ủy Hội An nhận định: “Văn hóa - xã hội đạt được nhiều kết quả nổi bật, đời sống tinh thần của nhân dân được nhân lên” [4, tr.17].

Trong điều kiện đặc thù là thành phố Di sản Văn hóa Thế giới với hàng nghìn “di tích sống”, trong đó hầu hết di tích thuộc sở hữu tư nhân và tập thể, nên chính quyền thành phố đã sớm chủ động ban hành một số quy chế được cộng đồng nhân dân ủng hộ, góp phần nâng cao nhận thức; nâng cao trách nhiệm của cả cộng đồng, của từng cơ quan chức năng, các cấp chính quyền, của

cả hệ thống chính trị trong việc giữ gìn, bảo tồn nguyên vẹn và sử dụng, phát huy có hiệu quả quần thể di sản văn hóa của nhân loại. Hơn nữa, từ nguồn thu vé tham quan, để góp phần quản lý, bảo tồn tốt Khu phố cổ, thành phố đã thành lập đội ngũ cộng tác viên (năm 2019 với số lượng 33 người là những tổ trưởng, khối trưởng các khối phố trong khu phố cổ, được hỗ trợ kinh phí 120.000đ/tháng/người). UBND thành phố Hội An cũng ban hành cơ chế hỗ trợ kinh phí cho người bảo vệ di tích thuộc sở hữu cộng đồng, Nhà nước theo 3 mức: di tích xếp hạng cấp Quốc gia: 350.000đ/tháng/người; di tích xếp hạng cấp Tỉnh: 300.000đ/tháng/người; di tích thuộc danh mục bảo vệ của thành phố: 270.000đ/tháng/người [8]. Dựa theo cơ chế hỗ trợ của tỉnh, thành phố cũng đã ban hành cơ chế quản lý hỗ trợ kinh phí tu bổ, tôn tạo di tích thuộc sở hữu tư nhân và tập thể trong Khu phố cổ Hội An. Ở Hội An, các di tích đều được lập hồ sơ pháp lý nhằm phục vụ cho việc quản lý, sửa chữa, tu bổ, sử dụng, phát huy di tích. Ngoài các di tích được cấp bằng di tích cấp quốc gia, cấp tỉnh, số còn lại đều được cấp giấy chứng nhận thuộc Danh mục bảo vệ của thành phố. Bên cạnh công tác lập hồ sơ lý lịch di tích, việc lập hồ sơ khoanh vùng bảo vệ, trích lục bản đồ; dựng bia giới thiệu di tích và cắm mốc khu vực bảo vệ, đặc biệt các di tích thuộc sở hữu nhà nước và sở hữu cộng đồng đều được thành phố ra quyết định thành lập tổ quản lý (thành phần bao gồm đại diện thôn/ khối phố và cộng đồng dân cư tại địa phương) và gắn với chức năng quản lý nhà nước của các địa phương xã/ phường có các di tích đó.

2.2. Hạn chế, thách thức

Hiện nay, công tác quản lý, bảo tồn và phát huy di sản văn hóa Hội An còn gặp nhiều khó khăn thách thức: (i) những áp lực của vấn đề dân số, mật độ và thành phần dân cư

trong đô thị tăng nhanh khó kiểm soát, nhất là trong khu phố cổ và tác động mặt trái của tốc độ đô thị hóa, phát triển dịch vụ - du lịch gây nên tình trạng tranh mua, tranh bán, cò mồi, chen lấn, trưng bày hàng hóa lộn xộn, phản cảm... Điều này đã và đang làm ảnh hưởng nghiêm trọng lên tính toàn vẹn, tính chân xác của di sản văn hóa, của cảnh quan môi trường sống, cảnh quan di tích và các quan hệ xã hội, gia đình, tộc họ, ảnh hưởng đến đạo đức lối sống thuần hậu của con người Hội An xưa; (ii) nơi sở hạ tầng các tuyến giao thông du lịch chính đang quá tải, và xuống cấp nghiêm trọng; (iii) nguồn lực lao động có đào tạo, có chất lượng trong lĩnh vực dịch vụ - du lịch thiếu trầm trọng, không đáp ứng kịp với nhu cầu phát triển hiện nay; (iv) nguy cơ do biến đổi khí hậu toàn cầu mà khu vực Hội An cũng là trọng điểm ở miền Trung, Việt Nam, đáng quan tâm là bão, lụt đi theo nguy cơ là sóng và nước biển dâng, xói lở bờ sông, bờ biển, tình trạng bồi cạn, ngập úng, và cả hệ lụy bởi xả lũ ở đầu nguồn; (v) nguy cơ cháy nổ do hoạt động quá tải bởi các hoạt động dịch vụ của con người trong khu phố cổ; (vi) sự thiếu hoặc không có các loại vật liệu truyền thống cho tu bổ di tích theo nguyên tắc bảo tồn tính chân xác; thiếu hoặc không còn các nghệ nhân/ tay nghề truyền thống cao cho tu bổ di tích, “truyền nhân” cho hoạt động diễn xướng dân gian...; (vii) năng lực quản lý của cán bộ các ngành chức năng, các cấp chính quyền địa phương, nhất là ở các xã/ phường còn hạn chế... bởi không theo kịp với tốc độ phát triển, thay đổi/ biến đổi nhanh chóng do tác động mạnh mẽ của sự phát triển (nhất là phát triển du lịch), các tệ nạn xã hội, các vấn đề về trật tự - an ninh, an toàn xã hội phát sinh nóng hàng ngày, bởi sự bất cập về các văn bản pháp quy chưa theo kịp với nhiều biến đổi ở địa phương đặt ra [9]; (viii) trong bối

cảnh toàn cầu hóa và hội nhập quốc tế sâu rộng hiện nay của Việt Nam, nguy cơ phai nhạt, đánh mất những giá trị văn hóa cũng như trong việc bảo tồn và phát huy di sản văn hóa trên địa bàn thành phố Hội An, bởi lẽ, toàn cầu hóa có những bước phát triển mới, cùng với sự phát triển của khoa học và công nghệ đã thúc đẩy quá trình hình thành xã hội thông tin mà ở đó những thông tin tiêu cực đã và đang đe dọa trực tiếp đến việc bảo tồn và phát huy di sản văn hóa ở Hội An. Một số ít nước lớn đang lợi dụng quá trình toàn cầu hóa để tìm cách truyền bá các giá trị văn hóa, ngôn ngữ, tập quán, lối sống của mình ra khắp thế giới, với sự hỗ trợ đắc lực của các công cụ, phương tiện truyền thông đa nền tảng, thực hiện mưu đồ “bá quyền văn hóa” của mình, làm phai nhạt những giá trị văn hóa của dân tộc. Nhiều yếu tố phản giá trị, phản văn hóa và những quan điểm, tư tưởng độc hại dễ dàng xâm nhập, làm biến dạng những di sản văn hóa, đạo đức truyền thống. Đây là một nguy cơ đang hiện hữu và ngày một gia tăng với Hội An, cũng như những tác động tiêu cực của nó tới tầng lớp thanh niên, như: chạy theo lối sống sùng bái vật chất tầm thường, chuẩn mực đạo đức lệch lạc, lối sống lai căng, thực dụng, cá nhân, vị kỷ, sinh ngoại, xa rời những giá trị truyền thống dân tộc. Đó là thách thức không nhỏ đối với giáo dục và đào tạo ở thành phố trong việc bảo tồn và phát huy di sản văn hóa. Ngoài ra, những tác động tiêu cực trong quá trình toàn cầu hóa đã và đang làm đảo chiều, lệch hướng nhiều giá trị văn hóa ở Hội An. Một số bộ phận dân chúng, đặc biệt là giới trẻ đã không coi trọng văn hóa, cũng như bảo tồn và phát huy di sản văn hóa, thay vào đó là lối sống hưởng thụ, thực dụng, chuộng Tây, chuộng Mỹ, Hàn Quốc... Trong bối cảnh đó, nhiều loại hình di sản văn hóa của Hội An đứng trước nguy cơ bị mai một với

những tác động của làn sóng văn hóa ngoại lai ngày càng xâm nhập mạnh mẽ vào Việt Nam mà Hội An là một trong những trung tâm lớn, quy tụ nhiều và nhanh làm ảnh hưởng không nhỏ đến việc bảo tồn và phát huy di sản văn hóa của mình. Những năm đổi mới, công tác giữ gìn và phát huy di sản văn hóa trên địa bàn thành phố Hội An đang đứng trước những thử thách rất lớn, chẳng hạn sự nhạt nhòa, hòa tan, lệ thuộc, đánh mất dần bản sắc văn hóa vùng miền đã và đang diễn ra. Những va chạm, đụng độ giữa các giá trị văn hóa truyền thống của dân tộc ở Hội An với các giá trị văn hóa từ bên ngoài vào ngày càng mạnh mẽ, đòi hỏi chính quyền địa phương cũng như người dân Hội An (chủ thể văn hóa) phải làm thế nào để giải quyết mâu thuẫn giữa bảo tồn và phát huy di sản văn hóa của địa phương, giữa giữ gìn và phát huy bản sắc với hội nhập, giao thoa.

3. Giải pháp tăng cường bảo tồn và phát huy di sản văn hóa Hội An

Một là, nâng cao năng lực dự báo của Nhà nước. Trong bối cảnh toàn cầu hóa hiện nay, những biến động lớn trên thế giới cả về kinh tế, chính trị, văn hóa đã và đang tác động lớn đến các quốc gia, khu vực, do đó cần đẩy mạnh công tác nghiên cứu, phân tích, dự báo kịp thời, chính xác cơ hội và thách thức cũng như diễn biến của các nhân tố tác động sẽ là cơ sở để điều chỉnh, bổ sung những nội dung cần thiết để thực hiện thắng lợi đường lối độc lập, tự chủ của Đảng, không ngừng nâng cao vị thế quốc gia, đưa đất nước phát triển nhanh, bền vững trong thời gian tới. Để làm được điều này, thành phố Hội An cần phải nâng cao chất lượng cán bộ làm công tác dự báo bằng

việc đẩy mạnh đào tạo chuyên môn hóa; đồng thời tạo điều kiện thuận lợi nhất để các cơ quan, đơn vị làm công tác dự báo có cơ hội giao lưu, học hỏi kinh nghiệm từ các nước tiên tiến, nhằm nâng cao trình độ phân tích, xử lý thông tin của cán bộ làm công tác dự báo. Đẩy mạnh hoạt động hợp tác giữa các địa phương trong nước, với các nước bạn để có thêm cái nhìn đa dạng về tình hình kinh tế, chính trị, xã hội và văn hóa khu vực và thế giới.

Hai là, đẩy mạnh công tác tuyên truyền bảo tồn và phát huy di sản văn hóa trong quá trình toàn cầu hóa và hội nhập quốc tế ở thành phố Hội An thông qua các phương tiện thông tin đại chúng nhằm tuyên truyền, phổ biến các chủ trương, chính sách, định hướng về ý nghĩa, tầm quan trọng của văn hóa, công tác bảo tồn và phát huy di sản văn hóa của địa phương.

Ba là, xây dựng, hoàn thiện cơ chế, chính sách bảo tồn và phát huy di sản văn hóa ở Hội An; đồng thời, sửa đổi, bổ sung, hoàn thiện chính sách bảo tồn Di sản Văn hóa Thế giới Hội An; thực hiện phong tặng nghệ nhân nhân dân, nghệ nhân ưu tú theo quy định của Luật Di sản văn hóa và Luật Thi đua khen thưởng; tạo mọi điều kiện để nghệ nhân truyền dạy văn hóa dân gian của thành phố cho thế hệ sau tại các gia đình và ở cộng đồng theo địa bàn làng xã...

Bốn là, bảo tồn và phát huy di sản văn hóa phải luôn gắn liền với tăng cường giáo dục pháp luật. Pháp luật có vai trò đặc biệt quan trọng đối với việc điều chỉnh hành vi của con người trong xã hội. Cùng với đạo đức, pháp luật xã hội chủ nghĩa hướng con người tới hệ giá trị chân - thiện - mỹ, trừng trị và ngăn chặn cái ác, cái xấu nhằm làm lành mạnh hoá xã hội. Do vậy, cần phải giáo dục ý thức pháp luật cho mọi tầng lớp nhân dân, nhất là đối với thanh niên, học

sinh, sinh viên; giúp họ tránh được những hành vi phạm pháp và trở thành những công dân sống, làm việc theo Hiến pháp và pháp luật.

Năm là, phát triển đội ngũ cán bộ, công chức trong lĩnh vực văn hóa của thành phố Hội An đáp ứng được yêu cầu bảo tồn và phát huy di sản văn hóa. Tăng cường công tác giáo dục chính trị tư tưởng, nâng cao bản lĩnh của đội ngũ cán bộ, giúp họ tự tin, dám đương đầu với những khó khăn, thách thức; thực hiện tốt quản lý cán bộ, quản trị một cách sâu sắc để mỗi cán bộ, đảng viên nắm vững chủ trương, quan điểm, chính sách của Đảng và Nhà nước về bảo tồn và phát huy di sản văn hóa; không chủ quan, nóng vội, theo đuổi những lợi ích cá nhân, lợi ích trước mắt mà lơ là, mất cảnh giác, nhất là đối với cán bộ lãnh đạo chủ chốt, đối với cấp ủy và người đứng đầu cơ quan, đơn vị. Thực hiện tốt các khâu: quy hoạch; đào tạo, bồi dưỡng; bố trí, sử dụng cán bộ và chính sách đối với cán bộ. Trong quy hoạch cán bộ cần coi trọng những người có phẩm chất và năng lực, đủ tiêu chuẩn của chức danh cán bộ.

4. Kết luận

Hiện nay, Di sản văn hóa Hội An đã trở thành thương hiệu khá hấp dẫn đối với du khách trong nước và quốc tế. Lượng du khách đến Hội An gia tăng mạnh mẽ hàng năm. Đặc biệt quần thể kiến trúc đô thị cổ nói riêng, Di sản văn hóa Hội An nói chung được quản lý, bảo tồn và phát huy ngày một tốt hơn, có hiệu quả, được UNESCO đánh giá cao và trao tặng nhiều giải thưởng cao quý, hàng năm luôn được các tổ chức, tạp chí quốc tế bầu chọn là một trong những điểm đến du lịch hấp dẫn trong khu vực và

trên thế giới. Với quyết tâm cao và sự vào cuộc của các bên liên quan trong công tác bảo tồn và phát huy Di sản Văn hóa Thế giới ở Hội An, di sản văn hóa Hội An sẽ tiếp tục được bảo tồn và phát triển bền vững trong tương lai.

Tài liệu tham khảo

- [1] Ban Thường vụ Thành ủy Hội An (2018), *Hội An 10 năm kế thừa và phát triển bền vững*, Hội An, Quảng Nam.
- [2] Chuyên đề Hội An (2019), *Tạp chí Xưa và Nay*, số 513.
- [3] Chi cục Thống kê thành phố Hội An (2019), *Niên giám Thống kê thành phố Hội An 2018*, Hội An.
- [4] Đảng bộ tỉnh Quảng Nam (2015), *Văn kiện Đại hội đại biểu lần thứ XXI, nhiệm kỳ 2015 – 2020*, Tam kỳ, Quảng Nam.
- [5] Đảng Cộng sản Việt Nam (2016), *Văn Kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XII*, Văn phòng Trung ương Đảng, Hà Nội.
- [6] Nguyễn Chí Trung (2018), “Bảo tồn tính chân xác của di sản và phát triển du lịch bền vững - nhìn từ góc độ Hội An, Quảng Nam”, *tham luận Hội thảo Hội nhập quốc tế về bảo tồn - cơ hội và thách thức cho các di sản văn hóa*, Đại học Quốc gia Thành phố Hồ Chí Minh, Thành phố Hồ Chí Minh.
- [7] Văn hóa Hội An (2020), *Hội An trên đường phát triển*, Phòng Văn hóa và Thông tin thành phố Hội An, Hội An.
- [8] <https://hoianheritage.net/vi/trao-doi-chuyen-nganh/chuyen-de-nghien-cuu-trao-doi/20-nam-bao-ton-va-phat-huy-di-san-van-hoa-the-gioi-hoi-an-826.html>
- [9] <http://vanhoaquangnamonline.gov.vn/bao-ton-bao-tang/20-nam-bao-ton-va-phat-huy-di-san-van-hoa-the-gioi-o-hoi-an.html>

